

2016

**TIMBRO
AUTHORITARIAN
POPULISM INDEX**

ANDREAS JOHANSSON HEINÖ är doktor i statsvetenskap och förlagschef vid Timbro. Hans senaste bok är Farväl till folkhemmet. Frihet, jämlikhet och sammanhållning i invandrarlandet Sverige (Timbro, 2015).

© Författaren och Timbro 2016

ISBN 978-91-7703-030-0

www.timbro.se

info@timbro.se

Innehåll

INLEDNING •	4
AUKTORITÄR POPULISM •	7
METOD •	13
RESULTAT •	16
SLUTSATSER •	28
REFERENSER •	31

Inledning

Aldrig tidigare har populistiska partier haft ett så starkt stöd i Europa som idag. I genomsnitt röstar nästan var femte europeisk väljare nu på ett vänster- eller högerpopulistiskt parti.

Efterfrågan på populism har ökat stadigt sedan millennieskiftet och är ett alleuropeiskt fenomen. Det finns inte ett enda land som entydigt går emot trenden. 2015 blev det mest framgångsrika året hittills för populistiska partier och närmast samstämmiga opinionsmätningar visar att högerpopulistiska partier har vuxit kraftigt som en följd av flyktingkrisen hösten 2015. Hittills i år har vänster- eller högerpopulistiska partier haft framgångar i val i parlamentsval i Slovakien, Irland, Serbien och Cypern, i presidentval i Österrike och i delstatsval i Tyskland.

Allt fler populistiska partier har också lyckats omsätta väljarnas efterfrågan i politiskt inflytande. Idag sitter populistiska partier i regeringar i nio länder i Europa och agerar som parlamentariskt stöd i ytterligare två. Var tredje europeisk regering är alltså sammansatt eller beroende av auktoritära populistiska partier.

Det är förstas omöjligt att veta om vi befinner oss i början, slutet eller i mitten av denna exceptionella framgångsvåg för populismen. Däremot kan vi konstatera att den sammantaget utgör den största förändringen av det politiska landskapet i Europa sedan åtminstone kommunismens fall. För de västeuropeiska partisystemen är det den största förändringen sedan demokratins genombrott. Det är svårt att överskatta betydelsen av denna utmaning för de politiska eliterna.

Denna utveckling är ingalunda okänd. De populistiska partiernas genomslag bland väljarna har åtföljts av ett mycket stort medialt och akademiskt engagemang. Partiernas framväxt har blivit minutiöst kartlagd av såväl akademiker som journalister. I Sverige har det på sju år publicerats fler än tjugo böcker om Sverigedemokraterna medan övriga partier genererat en handfull, sammanlagt. Populistiska partier bevakas systematiskt av journalister och europeiska medier rapporterar i stort sett dagligen om populistiska framgångar, med följden att personer som Marine Le Pen, Geert Wilders och Viktor Orbán hör till vår tids absolut mest kända politiker, alla kategorier.

Det finns också sedan åtminstone femton år tillbaka en omfattande akademisk litteratur om de populistiska partierna, mångdubbelt större än forskningen om någon annan partifamilj. Detta har kraftigt stärkt kunskapsläget vad gäller i första hand populismens framväxt och väljarmässiga demografi. Vi har en förhållandevis klar bild av vilka som röstar på dessa partier och vilka deras bevekelsegrunder är.

Så varför ytterligare en rapport? Timbros *Authoritarian populism index* har tillkommit i syfte att bidra till kunskapsläget i tre avseenden:

För det första är helhetsbilden otydlig, trots alla spaltmeter av journalistisk och akademisk text om populistiska partier och politiker. Vi vet väldigt mycket om enskildheterna, men den större bilden förblir

suddig. Hur stark är populismen idag i ett längre tidsperspektiv? Diskussioner om populismen är ofta anmärkningsvärt provinsiala, inte minst i Sverige där försök att förklara Sverigedemokraternas framgångar återkommande stannar vid nationella förklaringsfaktorer. Hur representativa är framgångarna för högerpopulism i Skandinavien och Nordvästeuropa för utvecklingen i Europa som helhet? Mediologiken gör att populistiska framgångar rapporteras i väsentligt större utsträckning än dess motgångar, med en uppenbar risk för en snedvriden helhetsbild. Det första syftet med den här rapporten är således att ge en överskådlig helhetsbild av hur stark populismen är i dagens Europa i ett längre tidsperspektiv.

Diskussioner om populismen lider för det andra av ett ensidigt fokus på högerpopulismen. Nästan allt som skrivs om populism, åtminstone utanför Sydeuropa, handlar i princip uteslutande om högerpopulism. Inom den statsvetenskapliga forskningen har högerpopulistiska partier rentav utvecklats till ett eget forskningsfält, medan studier av vänsterpopulism alltjämt är sällsynta.

En sådan ordning är motiverad, så till vida att det är högerpopulismens framväxt som har varit den mest påtagliga, i synnerhet i Skandinavien och Nordeuropa. Men i södra Europa är läget det omvända. Om utgångspunkten är att värna den liberala demokratins kärnvärden och institutioner krävs ett parallellt fokus på dess utmanare, oavsett om de kommer från höger eller vänster. Det är ett enormt bekymmer att sju procent röstar på ett nazistiskt parti i Grekland men det är likaså ett bekymmer att fem procent alltjämt röstar på ett stalinistiskt. Det andra syftet är därför att ge en heltäckande bild av populistiska hot mot den liberala demokratin, både från vänster och från höger.

För det tredje lider såväl den mediala rapporteringen som den akademiska litteraturen av stora svårigheter att särskilja de antidemokratiska partierna från de icke-liberala. Detta riskerar att leda till såväl över- som underskattning av det demokratiska hotet. När populismen felaktigt skildras som vore den fascismens återkomst eller extremismens framväxt är det en kraftig överdrift av hotbilden. Väljarstödet för antidemokratiska partier är väsentligt mindre än vad medierapporteringen ger sken av; totalt handlar det om omkring två av hundra väljare i Europa som röstar på partier med en antidemokratisk ideologi.

Men likaså tenderar en framställning som enbart betonar partiernas populistiska drag att underskatta de auktoritära inslag som är en bärande del i partiernas ideologi och praktik. Populismen är inte i sig ett hot mot demokratin; tvärtom kan ett visst mått av populism ha en positiv effekt eller rentav betraktas som en viktig del av demokratin. Det är de auktoritära inslagen som är farliga och som hotar flera av de värden och principer som har utgjort kärnan i europeisk demokrati under mer än ett halvsekel. Det tredje syftet med rapporten är därför att bidra till en fördjupad diskussion om på vilket sätt populismen utgör ett

hot mot den liberala demokratin. Därför används också begreppet *auktoritär populism* som samlingsnamn för de partier som här kartläggs.

I det följande avsnittet diskuteras begreppet auktoritär populism. Därefter följer ett avsnitt som redovisar metoden bakom indexet. De därpå följande avsnitten presenterar populismens framväxt i termer av valresultat, parlamentariska mandat och politiskt inflytande. Avslutningsvis följer en diskussion kring innebörden av den växande efterfrågan och det ökande inflytande för auktoritär populism och hur denna bör bemötas ur ett liberalt perspektiv.

Auktoritär populism

Europeisk politik rymmer sedan efterkrigstidens första decennier en bred politisk mittfåra. I Skandinavien och Nordvästeuropa har socialdemokrater, liberaler, kristdemokrater och konservativa haft en anmärkningsvärd samsyn kring den representativa demokratins fundament. En grundläggande respekt för majoritetsstyrandets villkor har kombinerats med en gradvis utvidgning av individuella rättigheter, som stadfästs i grundlagar och internationella konventioner, bortom räckvidd för tillfälliga parlamentariska majoriteter. Det har funnits en mycket stark uppslutning kring värdet av oberoende domstolar, oberoende medier och rättigheter som skyddar minoriteter från majoritetsförtryck. Till denna samsyn anslöt sig de gröna partierna under 1980-talet, liksom flertalet av de postkommunistiska socialistpartierna efter 1990. När den politiska makten skiftat har det därför sällan haft betydelse för politikens former, bara för dess innehåll.

Dessa ideal har också kommit att utgöra fundamenten för de gemensamma europeiska institutionerna – EU, Europarådet – och visat vägen när nya demokratier anslutit sig till det europeiska projektet, först i Sydeuropa och senare i Central- och Östeuropa. Den europeiska identiteten och självbilden kretsar i stor utsträckning kring just dessa liberala demokratiska institutioner och värderingar.

Men mittfåran rymmer mer än enighet om politikens ramverk. Över tid har det också utvecklats en anmärkningsvärd samsyn gällande viktiga delar av politikens innehåll. Nästan alla etablerade partier i Europa är sedan decennier tillbaka anhängare av den Europeiska Unionen. Likaså har en stor majoritet en i grunden positiv attityd till globalisering, vare sig den syftar på ekonomisk eller kulturell gränslöshet. Den alltjämt levande konfliktlinjen mellan vänster och höger i synen på den offentliga sektorns storlek och graden av ekonomisk frihet befinner sig numera huvudsakligen inom ett liberalt paradigm, där storskaliga hot mot privat ägande är avvärdade. Inte heller finns särskilt många etablerade partier som ifrågasätter grunderna för välfärdsstatens existens. Det råder tveklöst oenighet kring hur exempelvis invandringspolitik ska utformas, men samtidigt en relativt stor enighet om vikten av en sekulär och universell lagstiftning. Försvars-, energi-, utbildnings- och miljöpolitik – listan kan göras lång på ämnen där partierna intar olika positioner på en skala, men där ytterlighetspositionerna sällan är aktuella.

Denna ordning är idag starkt utmanad av partier som istället förespråkar vad jag i den här rapporten har valt att kalla *auktoritär populism*. Som BBC förtjänstfullt har summerat drivkrafterna för *Lag och rättvisa* och *Fidesz*, de regerande partierna i Polen och Ungern och Europas

just nu mest framgångsrika populistiska partier: ”in power prepared to challenge the European consensus and politics as usual”.¹

Denna rapport vill ge en samlad bild av alla de partier som vänder sig mot hela eller stora delar av denna *europiska konsensus*. Varför termen auktoritär populism? Begreppet populism hör till samhällsvetenskapens mer undflyende. Det används vanligen både för att beskriva en politisk stil och en ideologi. I det förra avseendet rymmer alla partier varierande grader av populism – budskap och även åsikter anpassas till vad man tror att väljarna vill höra, det komplexa förenklas och målkonflikter döljs. I detta avseende är det oundvikligen en fråga om gradskillnader; partier och politiker är mer eller mindre populistiska.

Det är dock inte alla partier som anammat en världsbild som ställer eliten mot folket, vilket är kärnan i de flesta definitioner av populism som en ideologi. I detta avseende har populismen mer karaktären av en artskillnad.

Statsvetaren Takis S Pappas (2016) har föreslagit att samtida populism helt enkelt ska definieras som demokratisk icke-liberalism. Det är en definition som alltså betonar två saker: att populismen är demokratisk men att den också är icke-liberal. Det är en demokratisyn som erkänner majoritetens rätt att bestämma men underkänner de liberala begränsningarna av politikens makt.

Detta ger utrymme för att, som statsvetaren Cas Mudde (2007) har formulerat det, också se populismen som svaret på en icke-demokratisk liberalism. Det vill säga, i sina bästa stunder kan populismen vara just ett korrektiv mot en politisk elit som inte respekterar de demokratiska spelreglerna.

Pappas och Muddes resonemang ligger till grund för definitionen av populism i den här rapporten. Termen auktoritär populism används för att understryka just de auktoritära, icke-liberala, inslagen i partiernas ideologi och praktik.

Auktoritär populism används i rapporten som en analytisk samlingsbeteckning för de partier som vänder sig mot hela eller stora delar av denna *europiska konsensus*. I hög grad sammanfaller detta med två existerande partifamiljer: i första hand den högerpopulistiska och i andra hand den vänsterpopulistiska. Men den innefattar även partier som på ideologisk grund avvisar den liberala demokratis grunder: de få kvarvarande vänstertotalitära partierna (trotskiyster, maoister, leninister), ett fåtal högertotalitära partier (fascister, nynazister) samt några enstaka partier som på religiös (i praktiken evangelikal) grund förespråkar omfattande begränsningar av den liberala demokratin.

Ambitionen är alltså att kategorin ska vara heltäckande och rymma samtliga partier som vänder sig emot denna europeiska konsensus, oavsett om de är populistiska eller ej. Det innebär också att ett fåtal populistiska partier som saknar auktoritära inslag – exempelvis antikorrup-

tionspartier i Centraleuropa – har exkluderats. Men i praktiken är de populistiska och auktoritära kategorierna starkt överlappande: nästan alla framgångsrika populistiska partier är auktoritära och nästan alla framgångsrika auktoritära partier är populistiska.

Tabell I: Kategorier av partier

	<i>Icke-auktoritära</i>	<i>Auktoritära</i>
<i>Icke-populistiska</i>	Europeisk konsensus (Socialdemokrater, socialister kristdemokrater, liberaler, gröna, konservativa)	Fascister (ex Gyllene Gryning), trotskiyster, marxist-leninister
<i>Populistiska</i>	Anti-korruptionspartier	Högerpopulister (ex FPÖ), Vänsterpopulister (ex Podemos)

Det bör med eftertryck understrykas att kategorin ”auktoritär populism” rymmer partier med en mycket stor variation. ”Auktoritär populism” utgör alltså *inte* en partifamilj, och i urvalet av partier finns ingen ambition att tillskriva dem större likheter än nödvändigt. De ideologiska avstånden är ofta stora inte bara mellan utan också inom kategorierna, och i många fall är de partier jag inkluderar varandras svurna motståndare.

Bara inom högerpopulismkategorin är skillnaderna avsevärda, vilket bland annat avspeglats i de återkommande svårigheterna att skapa sammanhängande partigrupper i Europaparlamentet till höger om EPP (European People’s Party). Det handlar delvis om personliga motsättningar, men primärt om väsentliga skillnader i ideologi och policy. Här ryms partier med rötter i såväl nazism som liberalism. Här ryms partier med radikal nationalistisk ideologi och partier som är mer populister än ideologer. Här ryms partier som är öppet rasistiska och partier som bara ibland tangerar en främlingsfientlig retorik. På motsvarande sätt rymmer vänsterkategorin partier med rötter i såväl marxism-leninism som i fredsrörelser, djupt övertygade socialister såväl som partier med svag ideologisk förankring.

För ett antal av dessa partier är totalitär därför en bättre beteckning än auktoritär. Det är en väsentlig kvalitativ skillnad mellan partier som explicit avvisar demokratin som styrelseskick, och partier som inom ramen för demokratin tänjer på dess gränser. Därför görs också i indexet en tydlig distinktion mellan totalitära och auktoritära partier. De förra är de som bekänner sig till icke-demokratiska ideologier.

Dessa variationer till trots kvarstår en rad väsentliga likheter som motiverar en sammanställning av auktoritära och totalitära vänster- och högerpopulister.

För det första partiernas självbild av att representera *folket* gentemot *eliten*. Detta är en bärande del i all populism. Dessa partier framställer

sig själva som folkets företrädare i en oförsonlig konflikt med en korrupt elit. Margaret Canovan (1999) konstaterar att populistiska rörelser till både höger och vänster tar för givet att det finns ett ”folk” som har exkluderats från makten ”by corrupt politicians and an unrepresentative elite”.

Statsvetaren Amir Abedi (2004) använder termen anti-etablissemang, vilken i praktiken är starkt överlappande med populismbegreppet i den här rapporten. Abedi har ställt upp tre kategorier som han menar är nödvändiga villkor för att ett parti ska definieras som anti-etablissemang (jfr Barr 2009):

- ”challenges the status quo in terms of major policy issues and political system issues”
- ”perceives itself as a challenger to the parties that make up the political establishment”
- ”asserts that there exists a fundamental divide between the political establishment and the people”.

En omedelbar konsekvens av att partierna säger sig representera ”folket” snarare än idéer eller intressen är att de traditionella målkonflikterna raderas ur partiernas världsbild. *Lega Nords* tidigare partiledare Umberto Bossi beskrev exempelvis sitt parti som ”libertarianskt, men också socialistiskt”. FPÖ:s Norbert Hofer, som var en hårsman från att väljas till Österrikes president i maj 2016, beskriver sitt parti som ”centre-right party with a high degree of social responsibility”. I Sverige har Sverigedemokraterna framställt sig som ett parti som står vid sidan av vänster-högerkonflikten.

En naturlig följd av att populisterna misstror de politiska eliternas förmåga att representera folket är krav på mer direktdemokrati. De är varma anhängare av folkomröstningar: om EU, om invandring, om minoritetsrättigheter etc, en logisk följd av en demokratisyn enligt vilken majoriteten alltid har rätt. Både *Dansk Folkeparti* och *Fremskrittspartiet* vill till exempel göra det möjligt för medborgare att kunna kräva bindande folkomröstning i vilken fråga som helst. I Sverige har Sverigedemokraterna drivit kampanj för folkomröstning om invandring.

För det andra utmärks den auktoritära populismen av ett bristande tålamod med rättsstaten. Anton Pelinka (2013, s.3) har definierat populism som ”a general protest against the checks and balances introduced to prevent ‘the people’s’ direct rule” och statsvetaren Tritsjke Akkerman (2005) har konstaterat att de populistiska partierna är ”activists with respect to the law”.

Det polska populistpartiet Samoobronas partiledare Andrzej Lepper har formulerat dessa partiernas demokratisyn kärnfullt:

If the law works against people and generally accepted notions of legality then it isn't law. The only thing to do is to break it for the sake of the majority (citerad i Mudde, 2007, s. 154).

Populister vill därför ha färre farthinder för politiskt beslutsfattande. Minoriteter ska inte ha någon rätt att bromsa nya lagar som en tillfällig majoritet ställer sig bakom. Kollektivet – folket – har företräde framför individen. Inte heller ska domstolar kunna stoppa lagar som politiker beslutar. Ett genomgående resultat när auktoritära populister innehaft regeringsmakten är följaktligen att de hamnat i konflikter med författningsdomstolar. I början på 2000-talet drev FPÖ igenom lagar i en så hög takt att flera av dem kunde ogiltigförklaras i efterhand av Högsta domstolen på rent proceduriella grunder. I Ungern och Polen har populistiska regeringar i mycket högt tempo förändrat eller påbörjat försök till förändringar av spelreglerna. Till de förslag och beslut som kritiserats allra hårdast internationellt hör begränsningarna av författningsdomstolarnas roll.

Här överlappar åtminstone högerpopulismen tydligt nationalismens idéer. Det är nationen som är folket, det är majoriteten som ska ha makten, och minoriteters existens är ett potentiellt hot mot den populistiska demokratisynen. Som Cas Mudde (2007) har konstaterat: "all populist radical right parties are nationalist, but not all nationalist parties are radical right populist".

Den nya vänsterpopulismen representerar emellertid något nytt, jämfört med den traditionella vänster som använde avgränsade kategorier som "klass" och "arbetare", det vill säga segment av befolkningen som uppfattades befinna sig i en permanent intressekonflikt med andra delar av folket (klass mot klass, arbetare mot kapitalister). Den samtida vänsterpopulismens "folk" är tvärtom allomfattande, på ett sätt som har mer likheter med högerpopulismen än med den traditionella vänstern (Zaslove 2008).

En tredje likhet mellan höger- och vänsterpopulister är strävan efter en mer kraftfullt stat. *Jobbik* skriver i ett valmanifest att det eftersträvar en "potent, aktiv och kapabel stat" (Lerulf, 2012, s. 29) vilket kan sägas vara representativt för i princip samtliga partier som inkluderas här. Staten ska göra mer, det är staten som ska lösa problem, det är staten som är det självklara instrumentet för samhällsförändring.

I synen på hur statens makt ska användas finns förstås både likheter och olikheter. I princip samtliga partier som inkluderas i indexet är starkt fientliga till EU. Nästan alla partier är också fientliga till Nato. De är däremot ofta positivt inställda till Ryssland under Putin. De är genomgående globaliseringsfientliga och negativt inställda till frihandel. Röstningsmönster i Europaparlamentet är en snabb introduktion till hur ofta de vänster- och högerradikala finner gemensam sakpolitisk grund, trots de ideologiska avstånden.

Därutöver vill högerpopulisterna, förstås, genomgående ge mer muskler till polis och militär. Vänsterpopulister (men även många högerpopulister, som *Fidesz* och *Front National*) har en auktoritär syn på marknaden och vill nationalisera banker och storföretag. Högerpopulister har vanligen, men inte alltid, en traditionell syn på familj, nation

och religion. Vänsterpopulister är däremot i många länder förespråkare för stärkta rättigheter för homosexuella och etniska minoriteter. Det sistnämnda gäller dock även för exempelvis högerpopulister i Nederländerna.

Det finns, för det fjärde, också en påtaglig likhet i språkbruk och stil. Språkbruket är ofta revolutionärt. Detta är partier som utlovar snabba och dramatiska förändringar. De utgör en skarp kontrast mot den försiktighet som har präglat det politiska etablissemanget i Europa. När Geert Wilders och Marine Le Pen höll en gemensam presskonferens inför Europaparlamentsvalet hösten 2013 utlovade de att de skulle bekämpa "monstret i Bryssel". Beppe Grillo har liknat sitt parti vid Franska revolutionen, "fast utan giljotin".

Ett femte och sista skäl att behandla vänster- och högerpopulister gemensamt är att deras väljargrupper är starkt överlappande (Oesch 2008). Det finns stora demografiska likheter mellan de skandinaviska väljare som röstar på högerpopulister och de sydeuropeiska som röstar på vänsterpopulister. De kompletterar varandra i ett europeiskt perspektiv: framgången för vänsterpopulister i syd sker till stora delar på högerpopulismens bekostnad.

Metod

Startåret för undersökningen är 1980. Det är under 1980- och 1990-talen som den överväldigande majoriteten av dagens populistpartier växer fram. En jämförelse som går ännu längre tillbaka vore förvisso intressant, men är inte nödvändig för att belysa den förändring som ägt rum.

Studien inkluderar samtliga EU-länder, samt Island, Norge, Schweiz, Serbien och Montenegro, det vill säga alla europeiska icke-EU länder med konsoliderade demokratiska system. Kriteriet för att inkluderas är att länderna bedöms som ”fria” av Freedom House. Serbien ingår från och med år 2000 och Kroatien från och med år 2001.

Syftet med att inkludera alla demokratier är att så långt som möjligt ge en heltäckande översikt över den auktoritära populismen i europeisk politik. Syftet med att exkludera icke-demokratier är att jämförelsen blir meningslös om den inkluderar länder som systematiskt begränsar de demokratiska rättigheterna. Även i de semi-auktoritära stater som genomför regelbundna och någorlunda fria val (Makedonien, Albanien, Bosnien-Hercegovina, Moldova) är utbudet av alternativ till auktoritär populism alltför begränsat för att kunna ligga till grund för en meningsfull jämförelse.

Studien inkluderar resultat för samtliga partier i samtliga val till nationella parlament. Val till Europaparlament eller till regionala och lokala parlament inkluderas inte. De hade förstås varit värdefulla komplement, men det har inte varit möjligt att göra en mer omfattande studie i det här skedet.

Urvalet av partier är ingen exakt vetenskap. Det handlar om kvalitativa bedömningar av rörliga mål. Det handlar också om att etikettera partier i skarp kontrast med företrädarnas självbild. Det finns nästan inga partier som själva definierar sig som populisterna. Det finns mycket få partier som stoltserar med sina auktoritära drag.

Givet materialets omfattning vore det inte möjligt med en djuplodande bedömning av varje enskilt parti. Jag gör heller inga anspråk på originalitet i mina kategoriseringar. Tvärtom har det varit en ambition att så långt jag funnit det rimligt följa de vanligast förekommande kategoriseringarna av partier. Syftet har varit att kategoriseringen ska spegla partiernas ideologi. Jag har därför konsulterat en rad källor: akademisk litteratur om europeiska partisystem, om populistiska partier och om enskilda partier, ideologiska etiketteringar som används på etablerade sidor som www.partiesandelections.eu och Wikipedia, samt expertstudien Chapel Hill Expert Survey (CHES), som är en kvantitativ sammanställning av partiernas placering på vänster-högerskalan, samt flera andra dimensioner som är användbara för att fånga upp högerpopulister (men inte vänsterpopulister), t ex synen på minoritetsrättigheter, invandring och mångkultur.

I praktiken är emellertid klassificeringsarbetet överlag enklare än det kan låta. Det finns trots oenighet om etiketter en ganska stor samsyn i forskningslitteraturen gällande vilka partier som hör samman. Vid tveksamma fall har jag försökt att bedöma kärnan i partiets ideologi, och för detta har primärkällor konsulterats, som partiernas parti-program.

Det bör understrykas att auktoritär populism inte är det enda kännetecknet för de partier som ingår. Tvärtom är det vanligt att populistpartier också rymmer frihetliga inslag vid sidan av auktoritära. Detta gäller både höger- och vänsterpopulistiska partier. Flera högerpopulistiska partier – som det norska *Fremskrittspartiet* – har exempelvis en marknadsliberal syn på ekonomiska frågor, även om, vilket Cas Mudde (2007) förtjänstfullt påpekat, det är en myt att nyliberalismen skulle vara av generell betydelse för högerpopulismen. På motsvarande sätt har många vänsterpopulistiska partier en frihetlig syn på sociala frågor, alternativt ingår i organiserat samarbete med icke-auktoritära socialistiska eller gröna partier.

Omvänt finns det förstås auktoritära inslag även i etablerade partier. Det avgörande för studien är inte förekomsten av, utan hur framträdande den auktoritära populismen är.

En ytterligare svårighet är att många partier befinner sig i rörelse. I synnerhet har många partier som tidigare unisont beskrivs som högerextrema under det senaste decenniet rört sig i riktning bort från extremism. I vilken utsträckning de har lyckats är utomstående bedömare sällan eniga om. *Front National* är ett tydligt exempel på en sådan oenighet, liksom *Sverigedemokraterna*. Österrikiska *FPÖ* inkluderas i studien från och med 1986 då Jörg Haider blev partiledare och anti-invandringspolitiken blev en central del för partiet. Ungerska *Fidesz* inkluderas från år 2002 då det tidigare liberala partiet kantrat över i auktoritär populistisk riktning.

För att mäta efterfrågan på auktoritär populism används valresultat. Totalt har 206 partier som fått minst 0,1 procent vid något val i något av de 33 länderna sedan 1980 inkluderats. För varje land anges den totala andelen röster på auktoritära/totalitära populistpartier. För att kunna enkelt åskådliggöra förändring mellan år anges varje år ett europeiskt medelvärde som baseras på det senaste valet i varje land. Det tyska valet 2013 ligger således till grund för det tyska genomsnittet även 2014 och 2015. Indexet besvarar alltså frågan hur många vid varje årsskifte som senast de fick rösta valde ett auktoritärt populistparti. Därigenom blir inte utfallet varje år avhängigt vilka, eller hur många, länder som har val ett enskilt år.

För att mäta inflytande används två indikatorer. Dels det absoluta antalet mandat. Indexet visar hur många mandat som varje år innehas av representanter för auktoritära partier. I detta mått inkluderas följaktligen enbart de partier som vunnit mandat. Partier som *Front National* eller *United Kingdom Independence Party* har haft relativt stora

framgångar i andel röster, men till följd av de franska och brittiska valsystemen inte lyckats omsätta dessa i mer än begränsad parlamentarisk närvaro. Den andra indikatorn för inflytande är medverkan i regering.

Utöver att räkna valresultat och mandat (114 av partierna har någon gång vunnit ett mandat) har jag klassificerat dem som ”vänster” eller ”höger” och som ”auktoritära” eller ”totalitära”. Höger/vänster är primärt avhängigt partiernas egen klassificering. Vid tveksamma fall har jag gått efter de vanligaste benämningarna i sekundärlitteraturen och i enstaka svårdefinierade fall har jag låtit partiernas val av samarbetspartners följa avgörandet. De tveksamma fallen är emellertid så få att en eventuellt felaktig klassificering saknar betydelse för de huvudsakliga resultaten.

Indelningen auktoritär/totalitär är avhängig synen på demokratin. Endast explicit antidemokratiska partier klassificeras som antidemokratiska. Om ett parti rymmer nazism, fascism, kommunism, trotskiism, maoism etc betraktas det som totalitärt.

Resultat

Under mellankrigstiden hade auktoritära partier stora framgångar i de bräckliga europeiska demokratierna. Weimar-Tyskland är förstås den självklara referenspunkten. I det sista fria valet i november 1932 vann demokratiska partier mindre än hälften av rösterna: nazistpartiet fick 33 procent och kommunisterna 17 procent. Mönstret gick igen i stora delar av Europa där vänstern och högern splittrades i demokratiska och antidemokratiska falanger. Fascistiska och kommunistiska partier kunde på allvar utmana socialdemokratin och den demokratiska högern i fråga om folklig legitimitet. När demokratierna på kontinenten gradvis föll var det endast delvis i strid med folkviljan.

Andra världskriget satte punkt för detta. Efter kriget har demokratiska partier vunnit överväldigande majoriteter i så gott som varje fritt val som genomförts. Den liberala demokratin har kommit att framstå som en överideologi, som förenar partier med rötter i såväl socialism som liberalism, såväl kristdemokrater som gröna. Botten för demokratin utmanare nåddes 1987, då endast 9,5 procent av de europeiska väljarna valde ett totalitärt eller auktoritärt vänster- eller högeralternativ.

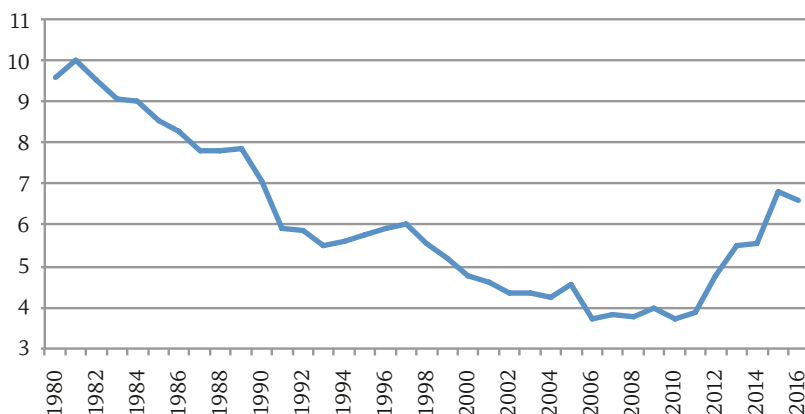
Vänsterauktoritära partier

Kommunistiska partier nådde hyfsade framgångar de första åren efter kriget. I Tjeckoslovakien vann kommunistpartiet i relativt fria val 1946. Och i slutet av 1940-talet röstade en fjärdedel av de finska väljarna på kommunister, i Norge och Belgien hälften så många. Även i länder som Grekland, Italien och Frankrike var stödet stort för Moskvatrogna kommunistpartier.

Redan under 1950-talet började stödet dock dala. De starka banden till Sovjetunionen framstod alltmer som en belastning. De partier som mot slutet av 1960-talet bildades med Kina som inspirationskälla och maoismen som ideologisk grund lockade många intellektuella men nästan inga väljare. Totalt sett gick socialdemokratin starkt genom den vänsterradikala vågen; I Sverige vann Socialdemokraterna över 50 procent i valet 1968.

Vid 1980-talets början röstade färre än var tionde väljare på vänsterauktoritära partier. Vid denna punkt hade även flera av de västerländska kommunistpartierna rört sig långt från planerna på enpartistat och planekonomi. I Italien hade kommunistpartiet redan på 1970-talet öppnat upp för demokrati och ingått i regeringssamarbete med kristdemokraterna. I Sverige kvarstod lojaliteten till öst genom hyllningstelegram och högtider, men i praktisk inrikespolitik var Vänsterpartiet Kommunisterna under 1980-talet ett integrerat och huvudsakligen demokratiskt parti. När 1980-tal blev 1990-tal hade såväl väljarna som partierna själva lämnat kommunismen.

Den auktoritära vänsterns nedgång och återkomst

Kommentar: Genomsnittligt väljarstöd för vänsterauktoritära och vänstertotalitära partier, 1980-2016.

Stödet för vänsterauktoritära partier planade ut under första halvan av 1990-talet men fortsatte sedan att dala och nådde 2006 bottenivån 3,7 procent. Endast i en handfull länder i Syd- och Centraleuropa samlade vänsterauktoritära partier några väljarskaror att tala om.

Men de senaste fem åren har stödet nästan fördubblats. Ökningen drivs i första hand av exceptionella framgångar för vänsterpopulister i Grekland, Italien och Spanien, men även i länder som Danmark, Belgien, Irland, Rumänien och Kroatien har den radikala vänstern haft framgångar. Tidsperioden sammanfaller med efterdyningarna av finanskrisen, men det är utanför denna studies ramar att diskutera orsakssamband.

Vad står dessa partier för? Några av dem är kommunister till namnet, bekänner sig i partiprogrammen till marxism-leninismen och använder traditionella kommunistiska symboler. Det grekiska kommunistpartiet KKE har ännu inte gjort upp med arvet från Sovjetunionen och bär stolt hammaren och skäran som partisymbol. I Syriza ingår flera mycket radikala partier, exempelvis maoistiska och alltjämt revolutionära KOE som bröt sig ur KKE 1956, som reaktion mot den "revisionistiska" avstaliniseringen under Chrusjtjov. Det portugisiska kommunistpartiet PCP håller fast vid leninismen som ideologisk grund. I franska Vänsterfronten ingår det Kommunistiska arbetarpartiet som bildades 1979 med Albanien som inspiration. Detta är partier vars demokratiska trovärdighet är obefintlig.

Flera andra partier är däremot inte särskilt dogmatiska mer än på pappret. Det cypriska kommunistpartiet AKEL:s ("Det arbetande folkets progressiva parti") hyllning till Marx, Engels och Lenin bär läpparnas bekännelse, men de är slående pragmatiska i sin politik och även relativt modesta i sin euroskepticism. Tjeckiska KSCM, som vid sidan av det moldaviska kommunistpartiet är det enda av de tidigare statsbärande partierna från Östeuropa som inte ändrat vare sig namn eller grundprinciper sedan murens fall, har ändå gjort en så pass omfat-

tande omsvängning det senaste decenniet att de tjeckiska socialdemokraterna finner det möjligt att samarbeta med dem på lokal och regional nivå. Däremot är det inte längesedan som den tjeckiska senaten tog ställning för ett förbud mot KSCM, med hänvisning till att partiet inte tagit avstånd från politiskt våld. Det lettiska socialistiska partiet, efterföljare till Sovjetunionens kommunistiska parti, är ideologiskt kommunistiskt men attraherar väljare främst genom att förespråka ökade politiska rättigheter för den ryska minoriteten i Lettland. De största partierna inom Syriza och franska Vänsterfronten är snarare att betrakta som radikala socialister än kommunister. Det franska kommunistpartiet som tidigare var Moskvatroget har namnet kvar men tar numera avstånd från Sovjetunionen och har genomfört stora omsvängningar i många sakfrågor. Samma gäller för det spanska kommunistpartiet som ingår i *Izquierda Unida* som redan på 1970-talet tog steg i demokratisk riktning. Danska Enhedslisten är enligt partiprogrammet både demokratiskt och revolutionärt.

Även om relationen till revolutionen är ambivalent för många av partierna förenas de i en mycket radikal kritik mot kapitalismen och mot EU. Detta är partier som vill att EU upphör och att kapitalismen avskaffas, men de är sällan tydliga med vad alternativet skulle vara eller hur dessa radikala förändringar skulle gå till. Istället landar det ofta i en ganska vag och allmän kritik mot ”globaliseringen”, ”eliten” och ”storkapitalet”.

Ett intressant mönster som kan urskiljas med 1989 på avstånd är att det är de partier i vilka traditionalisterna var starkast som också har överlevt bäst. I Portugal hade traditionalisterna ett stadigt grepp om sitt parti och valde på kongressen 1990 att behålla leninismen som vägledare. 25 år senare är de flesta väljare kvar, och pragmatismen tar sig främst uttryck i en förmåga att ingå civiliserade samarbeten med framförallt det gröna partiet. Inte heller i Frankrike, där kommunistpartiet hyllade Stalin långt in på 1980-talet, har väljarna vänt ryggen till.

Sämre har det gått i de länder där partierna tidigt reformerades. Västeuropas allra mest framgångsrika kommunistparti fanns som sagt i Italien. I genomsnitt var fjärde och ibland var tredje väljare röstade på kommunisterna som under stora delar av efterkrigstiden var Italiens ledande oppositionsparti, mer framgångsrikt än socialistpartiet i att vinna inflytande i fackföreningsrörelsen. Tidigt markerade det självständighet gentemot Moskva och redan på 1970-talet togs konkreta steg för att förena kommunistiska visioner med parlamentarisk demokrati. Med löfte till väljarna om bevarat flerpartisystem, med hård kritik mot vänsterterrorism och med parlamentariskt stöd för ekonomiska nedskärningar var partiet 1976 tillräckligt rumsrent för att ingå med kristdemokraterna i en ”nationell solidaritetsregering”. På detta följde förvisso en motreaktion, och partiet rymde vid 1980-talets slut vitt skilda falanger, men traditionalisterna förblev i minoritet. När partiet bytte namn och ideologi och förvandlades till vad som idag är Italiens

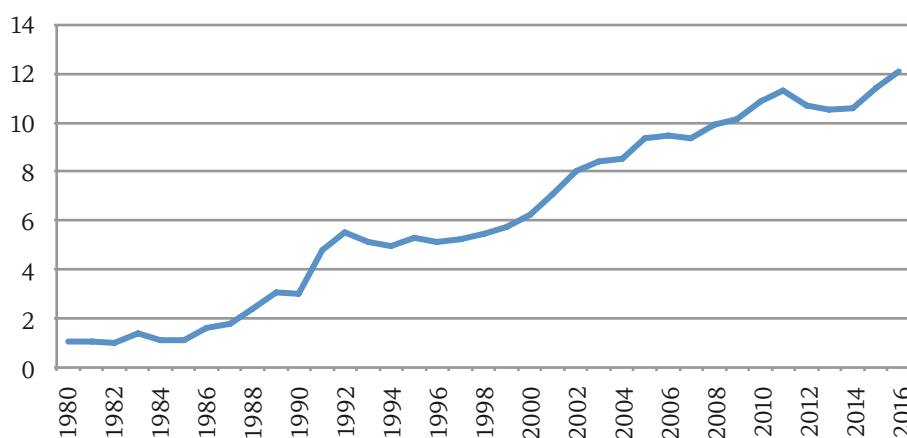
ledande socialdemokratiska parti bröt sig den hårda falangen ut. Idag, efter decennier av splittringar, utbrytningar och sammanslagningar, återstår någon procent som är redo att rösta på en radikal vänster; detta i det land där väljarna under så lång tid hade så stor tilltro till de kommunistiska idealen. Istället är det Beppe Grillos populism – svår att klassificera i termer av vänster eller höger men tveklöst mer av det förra – som samlar samma väljarskaror. Den italienska vänsterns utveckling kan därmed sägas illustrera mönstret för ytterkantsvänsterns utveckling i hela Europa: från antidemokratisk dogmatism till auktoritär populism.

Högerauktoritära partier

Fascistiska partier var starkt misskrediterade efter kriget och har med enstaka undantag fört en tynande tillvaro i parlamentarismens utkanter. Motviljan mot auktoritär politik satt djupt och förhindrade även framväxten av populism. När Ernest Gellner och Ghita Ionescu 1969, i en av de första vetenskapliga studierna av samtida populism, blickade ut över världen fann de växande populism överallt. Förutom i det demokratiska Västeuropa. 1970-talets framgångar för högerpopulistiska missnöjespartier i länder som Danmark och Norge förändrade endast marginellt bilden: högerauktoritär politik hade slutgiltigt besegrats 1945.

Högerauktoritära partier var därför ett marginellt fenomen vid 1980-talets början. Endast en av hundra europeiska väljare röstade på ett fascistiskt eller högerpopulistiskt parti. Men från och med andra halvan av 1980-talet har stödet ökat i en mycket stabil takt. Idag är det genomsnittliga stödet för högerauktoritära partier drygt tolv procent. Vid två tillfällen – mitten på 1990-talet och början på 2010-talet – har det funnits tendenser till stagnation, men i det långa perspektivet pekar kurvan alltjämt stadigt uppåt.

Trettio år av högerpopulistisk tillväxt

Kommentar: Genomsnittligt väljarstöd för högerauktoritära och högerpopulistiska partier, 1980-2016.

De högerauktoritära partiernas framväxt är välkänd och ofta återberättad. Under första halvan av 1980-talet samlade den här gruppen endast några ströröster i Belgien och Frankrike. Det första genombrottet kom 1986 då *Nationella fronten* vann 9,9 procent i de franska parlamentsvalen. Samma år tog Jörg Haider över ledarskapet för det österrikiska *Frithetspartiet* (FPÖ) som förändrades i en mer invandringskritisk riktning och 1990 nådde 16,6 procent i parlamentsvalen.

Med demokratiseringen i Östeuropa vann flera radikalt nationalistiska partier framgångar. Tjeckien, Slovakien, Slovenien och Rumänien hörde till de länder som tidigt fick högerextremister i parlamenten med väljarstöd på mellan fem och tio procent. Samtidigt fick *Vlaams Blok* sitt genombrott i Belgien (6,6 procent i valet 1991) och högerpopulistiska *Ny Demokrati* kom in i den svenska riksdagen med ungefär samma siffror.

Medan flera av de östeuropeiska partierna gick tillbaka och i vissa fall dog ut helt har majoriteten av partierna i Västeuropa hängt kvar. Även om det råder oenighet kring avgränsningar och etiketter är det ingen tvekan om att det idag existerar en högerpopulistisk partifamilj och att denna är livaktig. Även länder som länge bedömdes vara särskilt svåra fall för högerauktoritära partier – Sverige, Tyskland, Storbritannien – har på 2010-talet bevittnat deras slutgiltiga genombrott.

De högerauktoritära partierna rymmer som konstaterat en bred flora av ideologier, åsikter och attityder. Den övergripande bilden är precis som med de vänsterauktoritära partierna att det är populism som lönar sig hos väljarna på 2000-talet, medan partier med totalitära budskap stagnerat eller marginaliserats helt.

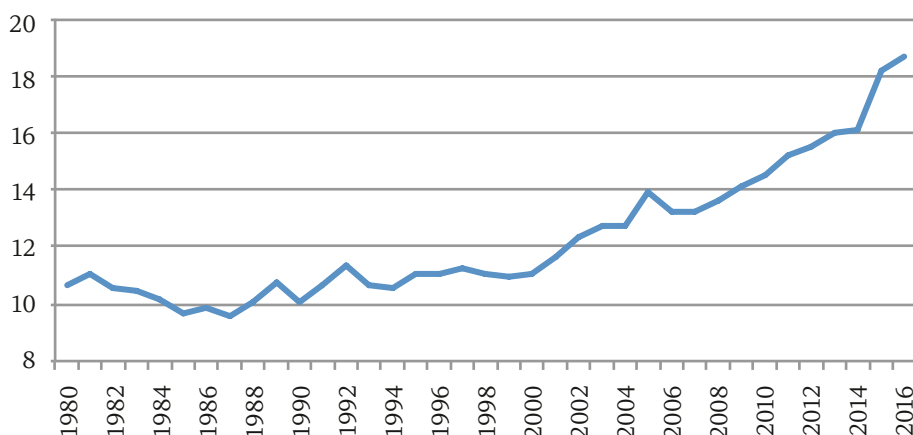
Invandringsmotstånd och euroskepticism är de två främsta sakpolitiska motorerna bakom uppsvinget för högerauktoritära partier. Bryssel symboliserar eliten som har distanserat sig från folket, och som påtvingar medlemsländerna en migrationspolitik de inte vill ha. Den fria rörligheten kopplas till oönskad migration av lägre kvalificerad arbetskraft.

Ser man till de framgångsrika partierna är etiketter som fascism generellt missvisande, men relevanta i några enskilda fall: *Gyllne gryning* i Grekland, *Ataka* i Bulgarien och eventuellt *Jobbik* i Ungern. Dessa är partier som kan betraktas som den parlamentariska grenen av en rörelse som även inkluderar medborgargarden. Det är partier som vill exkludera minoriteter på etnisk och religiös grund, som förespråkar en extremt radikal nationalism, och som inte tvekar inför att använda våld som politiskt verktyg.

Jämförelser

När de vänster- och högerauktoritära partiernas utveckling kombineras framgår att Europas väljare inte har varit så benägna att stödja auktoritära partier sedan mellankrigstiden, som de är nu. Under 1980-talet röstade i genomsnitt var tionde väljare på ett auktoritärt parti. Under 1990-talet ökade stödet något och kom att ligga stabilt kring elva pro-

Rekordhøgt stöd för auktoritära partier

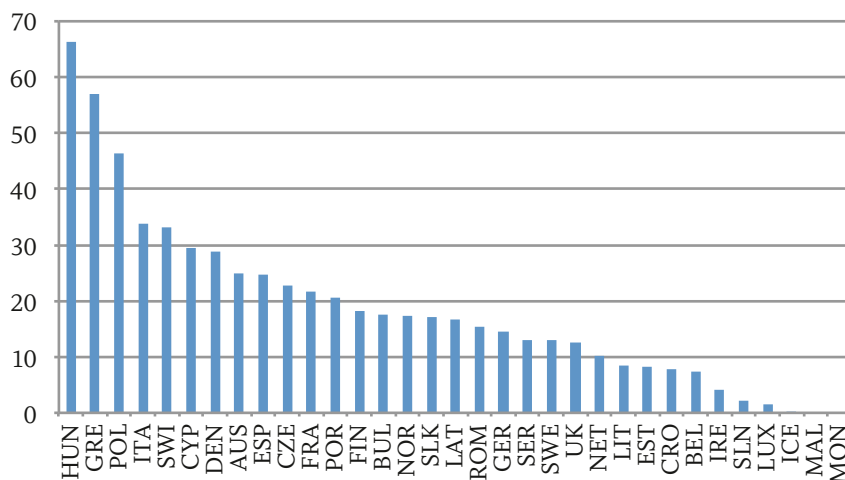

Kommentar: Genomsnittligt väljarstöd för samtliga auktoritära och totalitära partier, 1980-2016.

cent fram till början av 2000-talet. 2000-talets första decennium innebar ytterligare en försiktig ökning. När finanskrisen bröt ut 2008 hade väljarstödet för auktoritära partier nått tretton procent.

Sedan dess har kurvan stigit brant. Sett till hela Europa vann auktoritära partier 18,7 procent i de senaste valen i respektive land. Ökningen mellan 2014-15 var den största någonsin under ett enskilt år.

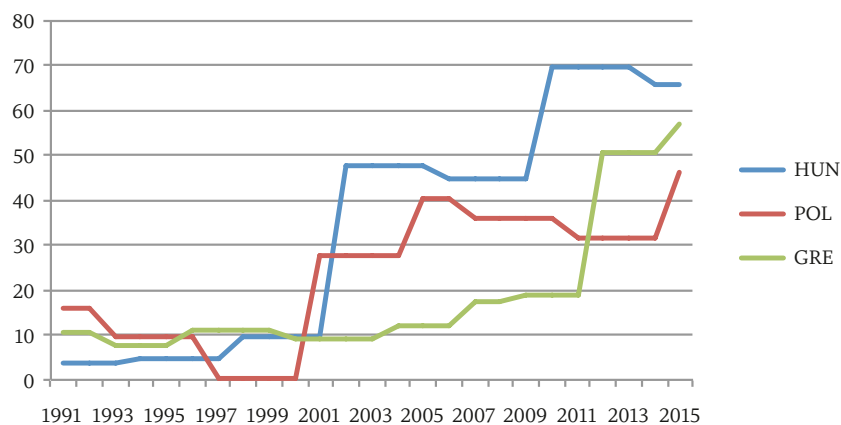
Över tid är detta en mycket dramatisk förändring. Den auktoritära populistiska vågen är ett alleuropeiskt fenomen. Det finns i princip inga säkra hamnar längre. Endast tre länder – Malta, Montenegro och Island – saknar helt väljarstöd för auktoritära partier. I Luxemburg och Slovenien är stödet mycket svagt. Noterbart är alltså att det är i fem av Europas minsta länder som auktoritära partier saknas. Det innebär att i termer av andel väljare i Europa som helhet underskattas stödet för den auktoritära populismen i den här jämförelsen, eftersom det som jämförs är partiernas valresultat i varje land, oavsett landets storlek.

Kommentar: Genomsnittligt väljarstöd för auktoritära och totalitära partier i de senaste valen i varje land.

Grekland, Polen och Ungern

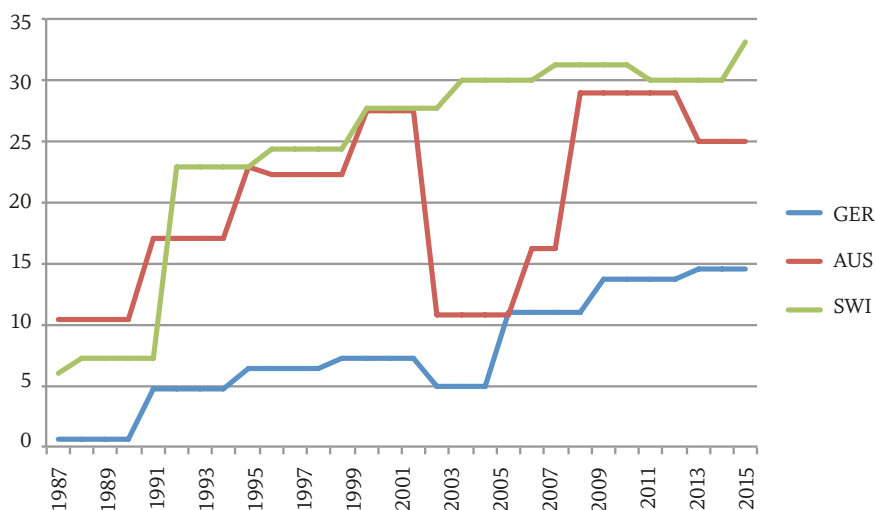
I den andra änden av tabellen sticker tre länder ut, vars politiska landskap numera helt domineras av auktoritär populism: Ungern, Grekland och Polen. I alla tre länderna har den traditionella vänstern kollapsat. Efter senaste valet i Polen förlorade Socialdemokraterna rentav sin plats i parlamentet, än så länge en unik händelse i europeisk politik. I Grekland är det vänsterpopulister som har kunnat kapitalisera på en korrupt socialdemokrati, medan högern i Ungern och Polen har vunnit på en kombination av nationalism och välfärdspopulism.

Kommentar: Totalt väljarstöd för auktoritära partier i Ungern, Polen och Grekland.

Schweiz, Tyskland och Österrike

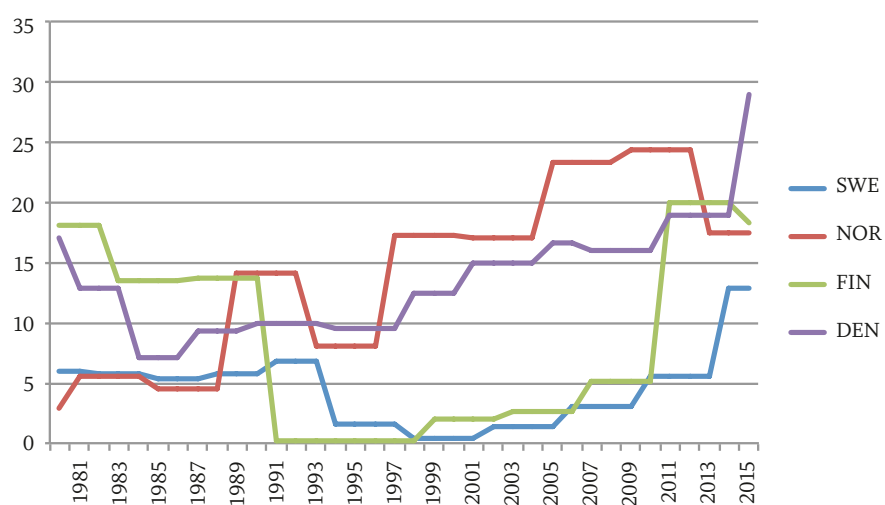
Schweiz och Österrike hör till de länder där högerauktoritära partier tidigast etablerade sig. Österrikiska Frihetspartiet bildade koalitionsregering med konservativa ÖVP efter valet 1999 och i Schweiz ingår sedan länge *Schweizerische Volkspartei* i den federala samlingsregeringen. Regeringsmedverkan hade kortsiktigt en starkt negativ effekt på opinionsstödet för FPÖ men partiet återhämtade sig ganska snabbt. I opinionsmätningarna är FPÖ sedan en tid tillbaka överlägset största parti, och SVP har varit största parti i Schweiz under nästan hela 2000-talet. Tyskland uppfattades länge som i det närmaste immunt mot populism men på 1990-talet kunde både högerextrema Republikanerna och de fd kommunisterna, i det som blev *Die Linke*, vinna stöd på missnöje med återföreningen. På 2010-talet har euroskeptiska AfD vunnit framgångar i samtliga val som partiet har ställt upp i.

Kommentar: Totalt väljarstöd för auktoritära partier i Schweiz, Tyskland och Österrike.

Norden

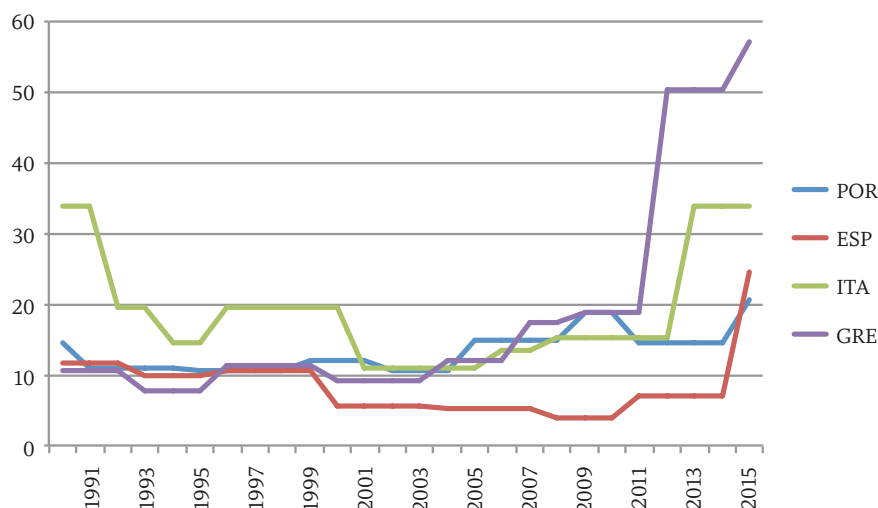
De nordiska länderna utgjorde länge ett tacksamt fall för statsvetare som ville förklara variation. Högerpopulister hade stora framgångar i Norge och Danmark, men nådde blygsamma resultat i Finland och Sverige. På 2010-talet har dock Skandinavien framstått som högerpopulismens skyltfönster i Europa: *Sannfinländarna* och *Fremskrittspartiet* sitter i regeringar, *Dansk folkeparti* är stödparti i parlamentet och *Sverigedemokraterna* kom efter valet 2014 att dominera svensk politik. Med undantag för Finland, där regeringsansvaret inneburit kostnader i termer av opinionsstöd, ligger partierna i opinionsmätningarna klart över sina valresultat.

Kommentar: Totalt väljarstöd för auktoritära partier i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Sydeuropa

Även södra Europa har präglats av stor inomregional variation. Under 1980-talet var Italien avvikaren, med starka kommunistiska och postfascistiska partier. Även på 1990-talet var Italien genom Lega Nord det enda land i regionen med en framgångsrik högerpopulism. Under 2010-talet har dock den auktoritära kurvan pekat uppåt i hela Sydeuropa. I synnerhet är det framgångarna för vänsterpopulisterna som driver utvecklingen.

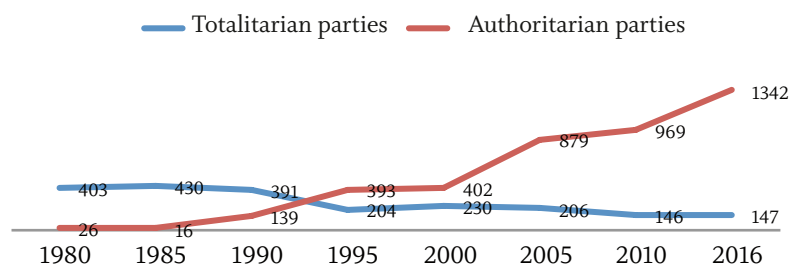

Kommentar: Totalt väljarstöd för auktoritära partier i Grekland, Italien, Portugal och Spanien.

Populisterna vid makten

I de 33 länder som ingår i den här studien finns idag sammanlagt 7 843 platser i de nationella parlamenten. Av dessa innehas idag 1 342 av partier som jag har klassificerat som auktoritära och 147 av partier som har klassificerats som totalitära. Det motsvarar 17,1 respektive 1,9 procent. Det innebär alltså att nästan vart femte mandat i europeiska parlament idag innehas av företrädare för icke-liberala och/eller antidemokratiska partier.

Auktoritära och totalitära partier i parlamenten

Kommentar: sammanlagt antal mandat för auktoritära respektive totalitära partier i Europas folkvalda parlament

De auktoritära partierna är som påpekats ingen partigrupp. Men de förenas ofta i praktisk politik genom sitt motstånd mot den europeiska konsensus som vuxit fram kring såväl politikens grundläggande ramverk, som delar av dess innehåll. I det perspektivet är det värt att understryka hur stor andel dessa auktoritära partier faktiskt utgör. Socialdemokratiska partier har som jämförelse 27 procent av mandaten i europeiska parlament. Utifrån en bred definition av liberala partier (som inrymmer allt från socialliberaler till konservativa liberaler) samlar dessa färre än 600 mandat, det vill säga mindre än åtta procent.

Bara genom sin närvaro utövar förstås samtliga dessa 1 489 parlamentsledamöter från auktoritära och totalitära partier politisk makt. De påverkar utfallet av beslut genom att de deltar i voteringar och de har en plattform från vilken de bedriver opinion.

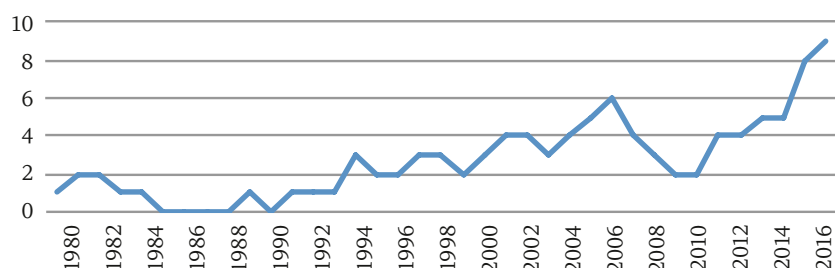
För en del av dem stannar det där. De flesta totalitära och många auktoritära partier är alltså isolerade i parlamenten: andra partier vägrar att samarbeta med dem, det utvecklas informella system för att begränsa deras inflytande, de är aktivt motarbetade av etablissemang.

Flertalet fungerar dock som reguljära parlamentariska partigrupper. De förhandlar med andra partier, de bildar mer eller mindre långtgående och mer eller mindre långvariga allianser. Och ett dussintal av dem befinner sig vid eller i den absoluta närheten av regeringsmakten.

I skrivande stund sitter auktoritära partier i regeringsställning i nio länder i Europa: Ungern, Polen, Grekland, Norge, Finland, Lettland, Litauen, Slovakien och Schweiz. Därutöver fungerar de som stödparti åt regeringarna i Danmark och Bulgarien.

Det som brukade vara ovanligt har alltså blivit ett normaltillstånd. På 1980-talet var det vid enstaka tillfällen som auktoritära partier ingick i regeringar. År 2016 är auktoritära populistiska partier med och utövar regeringsmakt i en tredjedel av Europas demokratier. Det är en exceptionell förändring, på kort tid. Därför saknas ännu systematiska studier av hur partierna använder sin makt, och vad de långsiktiga följderna

Länder med auktoritära partier i regering

Kommentar: Antal länder varje år med auktoritärt eller totalitärt parti i regering.

blir. Forskningen har hittills framför allt rört effekter på valresultat, partisammanhållning, polarisering etc (Akkerman & de Lange 2012, Loxbo 2010).

Erfarenheterna från länder där auktoritära partier ensamma kan bilda regering är att de inte tvekar att använda makten. Så fort de kommer till makten, skriver Cas Mudde, tillämpar de högerpopulistiska partierna ett ideal om "an extreme form of majoritarian democracy, in which minority rights can exist only as long as they have majority support" (Mudde 2007, s. 156).

Så blev det alldeles uppenbart i Ungern, efter att Fidesz vunnit valet 2010. Så blev det också i Polen när Lag och rättvisa återvände till regeringsmakten hösten 2015. Även i Grekland har regeringen använt makten över medier som ett sätt att försvaga oppositionen.² I Italien lyckades Lega Nord redan på 1990-talet påverka invandringspolitiken i en mer restriktiv riktning, vilket även Dansk Folkeparti åstadkom som stödparti i början av 2000-talet (Akkerman 2012; Bulli & Tranconi 2012).

Kriminalpolitiken har varit ett annat favoritämne:

While in power, populist radical right parties have shown their authoritarian face. Without exception they have introduced, or tried to introduce, legislation that would both extend the list of criminal offences and increase the punishments to be meted out (Mudde 2007, s 148).

Likaså har auktoritära partier snabbt kastat sig över kulturpolitiken. Front National har aldrig haft makt på nationell nivå i Frankrike, men 1995 vann det för första gången makten i tre kommuner. Partiet såg dessa som skyltfönster. Fokus lades på brottsbekämpning, kulturpolitik och bidrag till föreningar. Rojalistiska, nationalistiska och katolska traditionalistiska föreningar fick ökade anslag, medan anslagen upphörde till föreningar som bekämpade fattigdom, rasism eller AIDS (Veugelers 2012). Partiernas närvaro har även haft en indirekt effekt. Det finns exempelvis forskningsstudier som påvisar hur populistpartier påverkat etablerade partier att anpassa sig till ett välfärdschauvinistiskt budskap (Schumacher & Kersbergen 2016).

2. http://www.ecfr.eu/article/commentary_can_greece_shake_off_its_political_passivity_7034

Slutsatser

Den allt annat överskuggande frågan är förstås hur populismen ska bemötas. Denna debatt är starkt politiserad och svagt förankrad i forskning.

Inget av detta är märkligt. Forskningen rymmer betydligt fler studier av populismens framväxt än av dess tillbakagång, av den enkla anledningen att det finns många fall på vilka teorier om framväxt kan appliceras, men få fall att undersöka för den som intresserar sig för tillbakagång. Det saknas helt enkelt tillräcklig variation i utfallet för en meningsfull utvärdering av vilka strategier som har varit gynnsamma.

Inte heller politiseringen är ämnad att förvåna. Det finns ingen politiskt neutral position från vilken populismen kan studeras. Analyser och förklaringar är *de facto* impregnerade av ideologiska utgångspunkter. Politiseringen handlar delvis om att utgångspunkten alltid är normativ: nästan alla som empiriskt studerar populistiska partier har en negativ inställning till partierna i fråga. Få anstränger sig ens för att dölja sina antipatier. Till skillnad från andra partifamiljer för de auktoritära partierna inte sin egen talan i akademiska sammanhang.

Men politiseringen kommer också till uttryck genom att analyser av populismen och valet av strategier tenderar att se olika ut beroende på om de formuleras ur ett vänster- eller högerperspektiv. Det förra premierar ekonomiska förklaringsmodeller – ojämlikhet som problem och fördelningspolitik som lösning. Det sistnämnda tenderar att premiera sociokulturella förklaringsmodeller och ser oftare lösningen i effektivare brottsbekämpning eller begränsad invandring.

Gemensamt för båda förhållningssätten är att populismen framställs som ett symptom vars orsaker kan botas. Det ligger visserligen utanför denna studies räckvidd att diskutera orsaker till populismens framväxt, men i ljuset av dess styrka, uthållighet över tid och förankring över hela Europa, förefaller det som en åtminstone rimlig hypotes att populismen snarare skulle kunna vara en bestående del av det politiska landskapet i Europa.

Givet detta återstår förstås frågan hur etablerade partier bör förhålla sig till de populistiska. De två vanligaste strategierna kan summeras i termerna isolering respektive konkurrens (jfr Goodwin 2011). Å ena sidan finns de som vidhåller vikten av att isolera eller åtminstone särbehandla populistpartierna. Legitimering – politisk, medial – anses vara en viktig faktor bakom partiernas framgång. Denna stävjas genom att partiernas utanförskap förstärks. Samarbete ska därför undvikas och debatter ska belysa skillnader i värdegrund snarare än åsikter. Väljarna ska avskräckas och förmås att istället välja etablerade partier.

Mot isoleringsstrategins förespråkare står de som menar att populismens framgång handlar om bristande konkurrens. Etablerade partier ska därför erbjuda alternativ till populisterna genom att ge om inte *samma svar*, så åtminstone andra svar på *samma frågor* som populisterna

na ställer. Så länge populisterna är ensamma om att artikulera populära åsikter om EU, invandring och globalisering, kommer de fortsätta att växa.

Båda perspektiven äger viss riktighet. Legitimering och bristande sakfrågekonkurrens är sannolikt viktiga förklaringar till populismens framväxt. Under gynnsamma förhållanden kan isoleringsstrategin förmodligen vara effektiv – Belgiens *cordon sanitaire* mot Vlaams Belang är möjligen ett sådant exempel – och likaså kan sakpolitisk konkurrens antagligen tämja tillväxten. Sverigedemokraternas nedgång i opinionen under våren 2016 är sannolikt ett exempel på detta.

Men båda perspektiven underskattar kraften i den populistiska framgången. Som framgår av kartläggningen i den här rapporten har stödet för auktoritär populism ökat under lång tid – i tider av ekonomisk kris, och i tider av tillväxt, under olika institutionella former och med olika former av politiskt och medialt bemötande. Högerpopulistiska partier var ett randfenomen för trettio år sedan, idag utgör de Europas mest välmående partifamiljer. Det vi ser är resultat av lång, tålmodig tillväxt som har skett inte på grund av att de motarbetas, utan trots de andra partiernas strategier. Ökande legitimering respektive bristande konkurrens är i bästa fall delförklaringar till vad som i grunden är en kontinentalförskjutning av de europeiska partisystemen. Det är föga sannolikt att partierna vare sig kan isoleras eller konkurreras tillbaka till marginalerna.

Det som har skett under de föregående decennierna är nämligen också en väsentlig förändring av innehållet i den populistiska utmaningen. Enklast kan den beskrivas som en övergång från extremism till populism. Det är helt uppenbart att väljarna efterfrågar auktoritära, inte totalitära budskap. Få av dagens partier förespråkar något som ens är i närheten av de övergrepp som begicks av fascister och stalinister i Europa under 1930-, 1940- och 1950-talen. Det är inte fascismens återkomst vi bevittnar; sådana förklaringsmodeller saknar empirisk grund.

Som Cas Mudde (2010) har påpekat har akademiska tolkningar av den högerpopulistiska vågen haft stora brister. Partierna har felaktigt framställts som väsensskilda från mainstream: "are alien to western democracies", och stödet förklaras av "'structurally determined pathologies' which are triggered by 'extreme conditions'".

Men som Mudde påpekar delas partiernas värderingar av en stor majoritet av befolkningen: motståndet mot EU, invandring och globalisering sträcker sig långt bortom dem som på valdagen röstar på populisterna. Istället för denna "normala patologi" talar Mudde om en "patologisk normalitet" som är "well connected to mainstream ideas and much in tune with broadly shared mass attitudes and policy positions". Mudde fortsätter:

Populist radical right ideas are not alien to the mainstream ideologies of western democracy and populist radical right attitudes are not just shared by a tiny minority of the European population. In fact, the populist radical right is better perceived as a pathological normalcy.

Detta innebär inte att populistpartierna har blivit en del av mittfåran. De är fortfarande ett tydligt hot mot den europeiska konsensus som skildrades i inledningen av rapporten. Men de överlappar på väsentliga punkter med den europeiska värdegemenskapen, framställer sig själva, och upplevs av välarna, som i hög grad kompatibla med denna.

Resonemanget har långtgående konsekvenser för de strategier som återstår för de partier som under efterkrigstiden burit upp denna europeiska konsensus. Hur isolerar man partier som överlappar ens egna väljare och ibland även ståndpunkter? Hur konkurrerar man med ett parti som driver de egna teserna till sin spets?

Med demokratiseringen av den radikala vänstern, och frigörandet av banden till Sovjetunionen, försvann behovet av att hårdbevaka gränsen mellan demokratisk och revolutionär socialism, en uppgift som i decennier hanterades hedervärt av de socialdemokratiska partierna. Idag har gränsen förskjutits vänsterut och blivit svåråtkomlig, eftersom den numera skär rakt igenom många av de socialistiska partierna. Genom de breda vänsterallianserna i Grekland, Spanien och Frankrike, genom den brokiga skaran partier i Europaparlamentets vänstergrupp och genom belgiska, svenska eller tyska vänsterpartier. Därmed har ansvaret för demokratisk vänsterrenhållning också flyttats från socialdemokratin till postkommunisterna själva.

På liknande sätt ser det ut till höger. Klyftan var tidigare avgrunds djup mellan den parlamentariska högern och de nyfascistiska rörelserna. Men när dessa partier ömsat skinn, när nya partier uppstått som kombinerar liberalism med auktoritär politik, är det inte längre tydligt var traditionell höger slutar och populistisk höger börjar. Anständighetsgränsen går inte längre mellan de etablerade och de populistiska partierna, utan rakt igenom de förra, och den flyttas hela tiden i riktning mot mitten.

Sammanfattningsvis, populismen är inte en tillfällig utmaning utan ett permanent hot. Det finns ingenting som tyder på att stödet skulle minska på kort sikt. Det är inte ens särskilt troligt att ökningen kommer att avta. De populistiska partierna är här för att stanna. De auktoritära idéernas genomslag är däremot i högsta grad en öppen fråga.

Referenser

- Abedi, Amir (2004), *Anti-Political Establishment Parties: A Comparative Analysis*. Routledge.
- Akkerman, Tjitske (2005), "Anti-immigration parties and the defence of liberal values: The exceptional case of the List PimFortuyn". *Journal of Political Ideologies*, 10:3.
- Akkerman, Tjitske (2012), "Comparing radical right parties in government: Immigration and integration policies in nine countries (1996-2010)". *West European Politics*, 35:3.
- Akkerman, Tjitske & Sarah L de Lange (2012), "Radical right parties in office: Incumbency records and the electoral cost of governing". *Government & Opposition*, 47:4.
- Barr, Robert R (2009), "Populists, outsiders and anti-establishment politics". *Party Politics* 15.
- Bulli, Giorgia & Filippo Tronconi (2012), "Regionalism, Right-wing extremism, populism. The elusive nature of the Lega Nord" in *Mapping the extreme right in contemporary Europe. From Local to Transnational* (Mammone, Godin and Jenkins, eds). Routledge, New York.
- Canovan, Margret (1999), "Trust the people! Populism and the Two Faces of Democracy". *Political Studies* 47.
- Gellner, Ernest & Ghita Ionescu (1969), *Populism. It's Meanings and national characteristics*. New York: MacMillan.
- Goodwin, Matthew (2011), "Right response. Understanding and countering populist extremism in Europe". Chatham House.
- Lerulf, Philip & Jan Å Johansson (2012), *Extrema Europa. Nationalchauvinismens framväxt i Ungern, Nederländerna och Danmark*. Lund: Sekel bokförlag.
- Loxbo, Karl (2010), "The impact of the Radical Right: Lessons from the Local level in Sweden, 2002-2006"; *Scandinavian Political Studies*, 33:3, 2010
- Mudde, Cas (2007), *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mudde, Cas (2010), "The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy". *West European Politics* 33:6.
- Oesch, Daniel (2008), "Explaining workers' support for right-wing populist parties in Western Europe: Evidence from Austria, Belgium, France, Norway, and Switzerland". *International Political Science Review*, 29.
- Pappas, Takis S (2016), "Modern populism: Research advances, conceptual and methodological pitfall, and the minimum definition". Oxford Research Encyclop <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-17?rskey=A55nhK&result=53aeadias>.
- Pelinka, Anton (2013), "Right-wing populism: Concept and typology" in *Right-wing populism in Europe. Politics and Discourse* (Wodar, KhosraviNik & Mral, eds). London: Bloomsbury.
- Schumacher, Gijs & Kees van Kersbergen (2014), "Do mainstream parties adapt to the welfare chauvinism of populist parties?". *Party Politics*, 22:3.
- Veugelers, John, 2012, "After colonialism. Local politics and far-right affinities in a city of southern France" in *Mapping the extreme right in contemporary Europe. From Local to Transnational* (Mammone, Godin and Jenkins, eds). Routledge, New York.
- Zaslove, Andrej (2008), "Here to stay? Populism as a new party type". *European Review*, 16:3.

